

DİN VE BİLİM İLİŞKİSİ

• Evrende bulunan her şey Allah'ın (c.c.) koyduğu değişmez kanunlar (Sünnetullah/Adetullah) çerçevesinde varlığını sürdürür.

• "Allah'ın, öteden beri süregelen kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın."

(Fetih suresi, 23. ayet)

• Bilim, Allah (c.c.) tarafından kâinatta var olan sistemin akıl, deney ve gözlem yoluyla araştırılmasını ve keşfedilmesini ifade eder.

• İnsan doğası gereği tabiat olaylarını, gezegenleri, güneş sistemi vb. oluşumları merak eder ve çeşitli araştırmalar yaparak keşiflerde bulunur.

• İnsanlar tarafından elde edilen bulgular Allah'ın (c.c.) yer yüzünde var ettiği fiziksel ve biyolojik yasalar neticesinde ortaya konulmaktadır. Bu nedenle bilim ve **aklı selimin** İslam dini (**vahiy**) ile çelişmesi mümkün değildir.

• Bilimin din ile çeliştiği durumlar bilimsel araştırmalarda yapılan hatalar veya yanlış yorumlar sebebiyle ortaya çıkması ile oluşur.

• Yapılan araştırmalar kişinin Allah'ın (c.c.) varlığını ve gücünü daha iyi anlamasını sağlar. Bu nedenle bilimsel çalışmaların Allah'ın (c.c.) varlığını kabul etmeye ve insan yararı gözetmeye yönelik olması gerekir.

İslam Dininde Akıl ve Bilime Verilen Önem

• İslam dininde bilgi edinmeye büyük önem verilmiş, Kur'an-ı Kerim'de ve sünnette bu konuya sık sık vurgu yapılmış, insanlar akıl yürütmeye teşvik edilmiştir.

• "...De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Şüphesiz, ancak akıl sahipleri bunu hakıyla düşünür."

(Zümer suresi, 9. ayet)

• Kur'an-ı Kerim'de akıl yürütmeye yönelik farklı ifadeler kullanılmıştır:

İtibar: ibret almak

Nazar: Akıl yürütmek

Tezekkür: Düşünüp anlamak

Tefakkuh: İnce bir kavrayışa sahip olmak

Tedebbür/Tefekkür: Derinlemesine düşünmek

İSLAM MEDENİYETİNDE BİLİM VE DÜŞÜN-
CENİN GELİŞİMİ

• İslam medeniyeti siyasal, sosyal, ekonomik faaliyetlerde ve pek çok kurum ve değerlerde bilgiyi ön plana çıkarmıştır.

• Hz. Muhammed'in nübüvveti ile başlayan İslam medeniyet tarihi, Dört Halife Dönemi (**Hulefa-i Raşidin**) ile birlikte Anadolu topraklarına kadar ulaşmıştır.

• İslam medeniyetinde bilim vahiy ile başlamış, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) açıklamaları ile farklı bir boyut kazanmış, beraberinde tefsir, fıkıh, hadis ve kelam gibi ilim dalları oluşmuştur.

• Kur'an-ı Kerim'de insan düşünmeye teşvik edilmiş, böylece insan kâinatı inceleyerek matematik, mantık, fizik, kimya, astronomi, botanik gibi ilimlerle meşgul olmuştur.

• Felsefenin İslam dünyasına girmesi ile bilim ve düşüncede önemli gelişmeler yaşanmıştır. Felsefenin İslam dünyasına girmesinde tercüme faaliyetlerinin büyük rolü vardır.

• İlk tercüme faaliyetleri **Emeviler** döneminde başlamış, pek çok eser İslam medeniyetine kazandırılmıştır.

• Abbasi Halifesi **Me'mun** döneminde de akademi ve tercüme faaliyetleri için **Beytü'l-Hikme** adı verilen büyük bir kütüphane kurulmuştur. Burada Huneyn b. İshak önemli tercüme faaliyetlerinde bulunmuştur.

• Müslüman bilim adamları bilim ve teknolojiye tutarsızlıkları ortaya koymuşlar, bilimde yeni bir çığır açarak **Rönesans** ve **Reform** hareketlerine öncülük etmişlerdir.

• Bilim, Müslümanlar arasında yayılmaya başladıktan sonra **Fârâbî**, **Gazzâlî**, **Taşköprizade** ve **Kâtip Çelebi** gibi önemli isimler ön plana çıkmaya başlamıştır.

• Bu gelişmeler sayesinde İslam Medeniyeti, bilim ve felsefe alanında 12. yüzyıla kadar büyük etki göstermiştir.

“

• Kaynaklara göre **Yahya b. Ebu Mansur** astronomi ile meşgul olmuş, aynı çağda yaşamış **Muhammed b. Musa el-Hârizmi** de eserlerinde de pratik astronomi alanında ün yapmıştır.

• **Sind b. Ali** de İslam Medeniyeti'ne astronomi, matematik ve tercüme alanında çeşitli katkılar sağlamıştır.

”

- Öğretmenlerimiz öğrencileri ile paylaşabilir.
- Bu içerik [Din ve Kültür](#)'ün katkılarıyla hazırlanmıştır.
- Sadece öğretmen ve öğrencilerin ücretsiz kullanımına sunulmaktadır.
- Herhangi bir site ya da kitapta yayınlanmasına (isim belirtilse dahi) izin verilmemektedir.
- Bu dokümanın tüm yayın hakları [mikailokumus.com](#)'a aittir.

İSLAM MEDENİYETİNDE ÖNE ÇIKAN EĞİTİM KURUMLARI

Mescit-Cami

- Cami ve mescitler ibadet fonksiyonlarının yanında eğitim ve öğretime de büyük katkı sağlamıştır. İslam'ın ilk yıllarında mescitlerde başlayan ders öğretimi uzun yıllar etki göstermiştir.
- İslam'ın ilk yıllarında Mekke döneminde Erkam'ın (r.a.) (**darul-erkam**) evinde hicretten sonra da Medine döneminde Mescid-i Nebi'nin bir bölümü olan **suffe** denilen yerde eğitim faaliyetleri yürütülmüştür.

Mektep

- Günümüzdeki ilkokulların görevini üstlenen mekteplerde Müslüman çocuklara okuma yazma ve temel eğitim verilmiş, başarılı olan öğrenciler için törenler düzenlenmiş onlara hediyeler verilmiştir.
- İlk örneklerine hicretten sonraki Bedir savaşı sonrasında yapılan on çocuğa okuma yazma öğretilmesi uygulaması ile rastlanmaktadır. Daha sonra Hulefa-i Raşidin, Emevi ve Abbasi dönemlerinde de bu mekteplerin sayıları artırılmıştır.

Medrese

- Günümüzdeki fakültelere benzeyen yükseköğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü eğitim kurumlarıdır. Bu faaliyetler ilk asırlarda cami ve mescitlerde yürütülmüş sonrasında medreseler inşa edilmiştir.
- Medreseler hicri üçüncü asır ile beşinci asırlar arasında **Horasan** ve **Maveraünnehir** gibi ilim merkezlerinde kurulmaya başlamış, Selçuklular zamanında da bugünkü anlamda sistematik bir boyut kazanmıştır.
- Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun baş veziri olan **Nizâmülmülk** sistematik medreselerin kurucusu olarak kabul edilir. Nizâmülmülk tarafından Bağdat'ta kurulan medrese de İslam dünyasındaki ilk büyük medrese olarak kabul edilir.

- **Sivas**: Gök Medrese
- **Erzurum**: Çifte Minareli Medrese
- **Konya**: Sırçalı medrese, Karatay Medresesi

önemli medreselerden sadece bazılarıdır.

- **Fatih Sultan Mehmet** zamanında kurulan **Sahn-ı Seman** medreseleri; **Kanuni Sultan Süleyman** zamanında kurulan **Süleymaniye** medreseleri ileri seviyede eğitim verilen medreseler arasında sayılırlar.
- Hicri altıncı yüzyılda da Şam'da, Bağdat'ta ve **Endülüs**'te önemli medreseler inşa edilmiştir.

Daru'l-kurra

- Kur'an öğretmek ve hafız yetiştirmek amacıyla inşa edilen yapılar veya medrese bölümleridir.
- Hafızlık eğitimi ilk zamanlarda camilerde yapılırken daha sonra ayrı medreselerde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çocuklar için **küttâb** adı verilen medreselerde eğitim verilmiştir.
- Hafızlık eğitimi verilen yerlere **daru'l-kurra** denilmiştir. Selçuklular zamanında hafız yetiştirilen yerler de **daru'l-huffâz** olarak anılmıştır.

Daru'l-hadis

- Hadis ilimlerinin öğretildiği yükseköğretim kurumlarıdır. İlk başta şehirde bulunan hadisçiler (**muhammadis**) tarafından eğitim verilirken daha sonra özel medreseler kurulmuştur.
- Tarihte müstakil olarak inşa edilen ilk daru'l-hadis Şam'da kurulan **Daru'l-hadisi'n-Nuriyye**'dir. Daha sonra da Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde de yaygınlaşmıştır.

Beytü'l-hikme

- Yüksek seviyede araştırma ve tercüme faaliyetlerinin yürütüldüğü eğitim kurumlarıdır.
- Abbasi halifesi Mansur zamanında bu kurumların fikirleri oluşturulmuş, ilk olarak Me'mun zamanında fiili anlamda faaliyet gösterilmeye başlanmıştır.
- **Aristo**, **Eflatun**, **Hipokrat**, **Öklit**, **Arşimet** ve **Calinus** gibi isimlerin eserleri Arapçaya tercüme edilmiştir.

- Ortaçağın en zengin kütüphanesi özelliğine sahip olan bu merkezde beş yüz yıldan fazla kaynaklık eden bu merkez, Moğollar tarafından yakılıp yıkılmıştır

Kütüphane

- Kitap sayısının çok fazla olduğu, araştırma yapmaya elverişli olan yapılardır. Bu yapıların ön plana çıktığı en önemli yer şüphesiz **Endülüs**'tür. Emeviler zamanında buranın **Kurtuba** (Cordoba) şehrinde yetmiş tane kütüphane bulunmaktaydı.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde kütüphanelere öncülük edilmiş, **Konya'da Türkiye Selçuklu Devleti'nin ilk kütüphanesi** inşa edilmiştir.
- Osmanlı'nın kuruluş döneminde savaflara odaklanma sebebiyle büyük kütüphaneler inşa edilmemiş, Fatih dönemi ile birlikte büyük kütüphaneler kurulmaya başlanmıştır.
- Fatih Sultan Mehmet **Topkapı Sarayı**'nda bir kütüphane kurdurmuş, kendisine özel kitaplıkta bulunan kitapların ilk ve son sayfalarını mühürlemiştir. İlerleyen dönemlerde her medresede bir kütüphane de kurulmuştur.

- Öğretmenlerimiz öğrencileri ile paylaşabilir.
- Bu içerik [@Din ve Kültür](#)'ün katkılarıyla hazırlanmıştır.
- Sadece öğretmen ve öğrencilerin ücretsiz kullanımına sunulmaktadır.
- Herhangi bir site ya da kitapta yayınlanmasına (isim belirtilse dahi) izin verilmemektedir.
- Bu dokümanın tüm yayın hakları [mikailokumus.com](#)'a aittir.

Rasathane

• Astronomik gözlem yapmak amacıyla kurulan özel ev ve binalardır. **Şemmâsiye Rasathanesi** İslam dünyasında kurulan **ilk rasathane**dir. 828 yılında Bağdat'ta kurulmuştur.

• **Hârizmî**, **İbn Sina**, **Ömer Hayyâm** gibi gibi birçok bilim adamı kurulan rasathanelerde görev yapmışlardır.

İslam tarihindeki tam teşkilatlı ilk büyük rasathane de **Merâğa Rasathanesi**'dir. Nasîrüddîn Tûsî bu rasathanenin yöneticiliğini üstlenmiştir.

• 1575 yılında **İstanbul'da** inşa edilen rasathane İslam medeniyetinin son büyük rasathanesi sayılmaktadır.

Şifahane

• İslam dünyasındaki klasik hastanelere verilen isimdir. Başlangıç döneminde **Bîmâristan** adıyla anılan bu hastaneler **daru's-şifa** veya **daru'l-afiye** adıyla anılmıştır.

• Osmanlılar zamanında **daru's-sihha**, şifahane, **bîmâr-hane** ve **timarhane** gibi isimler de kullanılmıştır.

• İslam tarihinde ilk şifahane Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından Hendek savaşı sonrasında yaralanan askerler için kurulmuştur.

• İslam'da **ilk hastane** Emevi Halifesi Velid b. Abdülmelik tarafından kurulmuştur. İlk Büyük Selçuklu hastanesi de **Nizâmülmülk** tarafından **Nişabur'da** kurulmuştur.

Not: Şifahanelerde ruh ve sinir hastaları müzik yoluyla tedavi edilmiş, bu konuda önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

MÜSLÜMANLARIN BİLİM ALANINDA YAPTIĞI ÖNCÜ VE ÖZGÜN ÇALIŞMALAR

Tefsir

• Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini açıklayan, hükümlerin gerekçelerini açığa çıkaran ilim dalıdır. Bu ilim ile ilgilenen bilim adamlarına **müfessir** denilmektedir.

• **Taberî**, **Maturidi**, **Zemahşerî**, **Fahreddin Razi**, **Beyzâvî**, **İbn Kesir** ve **Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır** İslam dünyasında tanınmış önemli müfessirlerdendir.

Hadis

Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) söz, tutum ve davranışlarını derleyip açıklayan ilim dalıdır. Bu ilim ile ilgilenenlere **mu-haddis** denilmektedir.

• **Buhârî**, **Müslim**, **Tirmizî**, **İbn Mâce**, **Ebû Dâvûd** ve **Nesâî** bu alanda altı önemli eser (**Kütüb-i Sitte**) oluşturmuşlardır.

Kelam

• İslam'ın inanç esaslarını akıl kullanarak yorumlayan, ispat etmeye çalışan ilim dalıdır. Herhangi bir tartışmaya dâhil olmaksızın inanç esaslarını açıklayan kelam koluna da **akaid** denir.

19. yüzyılda ortaya çıkan **pozitivizm** ve **rasyonalizm** gibi 21. yüzyılda tartışılan **deizm** de kelamın konuları arasındadır.

• **Ebu Hanife**'nin **Fıkıh-u Ekber** isimli eseri ilk kelam eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir. **Eş'ari** ve **Mâturîdî** de bu alanda öne çıkan isimler arasındadır.

Fıkıh

• İbadet ve sosyal hayat ile ilgili meseleleri Kur'an ve sünnet ışığında inceleyen ilim dalıdır.

• İmam Ebu **Hanife**, İmam **Malik**, İmam **Şâfiî** ve İmam Ahmed b. **Hanbel** gibi isimler en önemli fıkıh âlimleri olarak kabul edilirler.

Coğrafya

• Önemli değerlerimizden biri olan **Hârizmî** 830 yılında bir dünya haritası çizmiş "Kitâbü Sûreti'l-arz" adlı enlem ve boylam kitabını yazmıştır.

• Müslüman coğrafyacılarımızdan olan **Belhî** de ciddi araştırmalar yapmış, batılı araştırmacıların da ilgi odağı olmuştur.

• **el-Avfi** eserlerinde **pusulanın** icadına yer vermiş, Piri Reis ve **Seydi Ali Reis** de çizdikleri haritalarla büyük ses getirmişlerdir.

• **Uluğ Bey** ve **Kâtip Çelebi** coğrafya alanında kalıcı eserler oluşturmuşlardır.

• **Evliya Çelebi**, uzun süre boyunca Osmanlı topraklarını gezmiş, gördüklerini "**Seyahatname**" adlı eserinde insanlara aktarmıştır.

• Bu alanda **İbn Batuta** da "Seyahatname" isimli eseriyle coğrafya alanında önemli bilgiler vermiştir.

Dil

• İslam dünyasında **Mekke**, **Medine**, **Basra**, **Küfe** ve **Şam** edebiyat ve düşünce alanında ön plana çıkmaktadır.

• **Ebü'l-Esved ed-Düelî**, Arap grameri ve edebiyatı üzerinde uzmanlaşmış, kelimelerin taşıdıkları anlamları çok iyi bilen bir âlim ve şairdir. Bu uzmanlığı sebebiyle **Basra** valisinin talebi ile Kur'an'ı baştan sona harekelemiştir.

• İlerleyen zamanlarda Kur'a ve hadisin inceliklerini anlamak amacıyla dil ve edebiyat çalışmaları yapılmış, bu alanda **Câhiz** ön plana çıkmıştır.

- Öğretmenlerimiz öğrencileri ile paylaşabilir.
- Bu içerik **Din ve Kültür**'ün katkılarıyla hazırlanmıştır.
- Sadece öğretmen ve öğrencilerin ücretsiz kullanımına sunulmaktadır.
- Herhangi bir site ya da kitapta yayınlanmasına (isim belirtilse dahi) izin verilmemektedir.
- Bu dokümanın tüm yayın hakları mikailokumus.com'a aittir.

Tarih

• İslam dünyasında **İbn İshak**, **Vakıdî**, **İbn Hişam**, **İbn Sa'd**, **Belâzurî**, **Taberi**, **İbn Haldun** ve **Ahmet Cevdet Paşa** tanınmış en ünlü tarihçilerden bazılarıdır.

Felsefe

• Felsefe İslam dünyasına tercüme faaliyetleri sonrasında girmiş, Müslümanlar ortaya çıkan felsefi problemlere yeni bakış açısı kazandırılmıştır.

• Bu alanda Müslüman filozoflardan olan **Kindî**, **Ebu Bekir Râzî**, **Fârâbî**, **İbn Sina**, **Gazzâlî** ve **İbn Rüşd** pek çok düşünce geliştirmiştir.

Astronomi

• Kur'an-ı Kerim'de gökyüzünün incelenmesine vurgular yapılmış, Müslümanlar da bu ayetlerden ilham alarak bu alanda çeşitli çalışmalar yapmıştır.

• **Ferazî** gök cisimlerinin yükseltisini ölçmek için alet icat etmiş, **Fergani** Güneş'in kendi çevresinde döndüğünü keşfetmiş, **Sind b. Ali** de Dünya'nın yarıçapını hesaplamıştır.

• **Battanî**, bir tam yılın 365 gün 5 saat 46 dakika 24 saniye sürdüğünü tespit etmiş, bilim dünyasına büyük katkılar sunmuştur.

• **Birünî**, Dünyanın döndüğünü ve elips şeklinde hareket ettiğini keşfetmiş, **Güneş ve Ay tutulmasını** çizimlerle açıklamıştır.

• **Uluğ Bey** Semerkant'ta rasathane kurmuş astronomi ile ilgili ansiklopedik eserler yazmıştır.

• **Ali Kuşçu** da yıldızların yerlerini gösteren cetveller hazırlamış, rasathaneler kurarak birçok öğrenci yetiştirmiştir.

Fizik ve Kimya

• **Cabir bin Hayyan**, metalleri sertleştirme ve minerallerine ayırma gibi çalışmalar yapmış, sitrik asit, asetik asit, tartarik asit ve arsenik tozunu icat etmiştir. Ayrıca **atomun parçalanabileceğini** ve ortaya **büyük bir güç** çıkacağını ilk söyleyen bilim adamıdır.

• **Ebû Bekir er-Râzî**, gliserin, soda, sirke asidi ve nitrik asit gibi maddeleri keşfetmiş, çiçek ve kızamık hastalıkları üzerinde araştırmalar yapmış, tıp ansiklopedisi özelliğine sahip olan **el-Hâvî** isimli kitabı yazmıştır.

• **İbnu'l Heysem**, görme olayının cisimlerden gelen ışınların göze ulaşmasıyla meydana geldiğini keşfetmiş, fotoğraf makinesine işaret eden bir fikir ortaya koymuştur.

• **El-Cezerî**, ilk robotu yapan ve çalıştıran bilim adamıdır. Buna ek olarak pek çok otomatik makinalar üretmiştir.

• **Aziz Sancar**, kimya alanında çalışmalar yapmış, Nobel ödülüne layık görülmüş, İslam dünyasına ve ülkemize büyük katkı sağlamıştır.

Matematik

• **Hârizmî**, günümüzde kullanılan logaritmayı geliştirmiş ve sıfırlı ondalık sayıyı bulmuştur. Cebir ilminin de kurucusu olarak bilinir.

• **İbnu'l-Heysem** ve **Hâzinî** dört ve beş bilinmeyenli denklemlerin çözümünü bulmuş; **Ömer Hayyâm**, birçok cebirsel denklemi sınıflandırmış ve bunların çoğuna çözüm teklif etmiştir. **Ali Kuşçu** da aşan astronomik hesaplamalar yapmıştır.

Tıp

• İslam dünyasında tıp Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sözleri ile başlamış bu alanda **Tıbbü'n-Nebî** veya et-Tıbbü'n-Nebvî adıyla kitaplaşmış ve hadis kitapları içinde ayrı bir bölüm olarak yer almıştır.

• **el-Kindi**, civanın zehirleyici özelliğini azaltarak veya tamamen yok ederek, onu ilk defa ilaç olarak kullanmışlardır.

• **İbn Sîna** da İslam tıbbını zirveye taşımış, "**El Kanun fi't-Tıb** (Tıbbın Kanunu)" kitabını yazarak tıp dünyasında büyük ses getirmiştir. Öyle ki onun bu kitabı bugün hâlâ tıp fakültelerinde, tıp tarihi kapsamında öğretilmektedir.

Cezerî: Fizik, mekanik

Fârâbî: Felsefe, psikoloji

Ali Kuşçu: Matematik, astronomi

Uluğ Bey: Astronomi, matematik

Aziz Sancar: Biyokimya, biyofizik, tıp

Kindi: Felsefe, tıp, matematik, fizik, kimya

İbn Sina: Tıp, astronomi, felsefe, fizik, kimya

NOT
EDELİM

KUR'AN'DAN MESAJLAR: FÂTİR SURESİ 27-28. AYETLER

27- Görmüyor musun ki, Allah gökten su indirdi. Biz onunla türlü türlü ürünler çıkardık. Dağlardan da beyaz, kırmızı (birbirinden farklı) çeşitli renklerde yollar (katmanlar) var, simsiyah taşlar da var.

28- İnsanlardan, (yeryüzünde) hareket eden (diğer) canlılardan ve hayvanlardan yine böyle çeşitli renklerde olanlar vardır. Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.